

Perskaitytų knygų lentynoje – istoriniai romanai

Kiekviena perskaityta knyga – kaip sutiktas gyvenime žmogus – vienas pamiršti, kitų ilgiesi, o prie kai kurių vis grįžti. Ir jos, kaip tie žmonės, tavęs nebepaleidžia. Geriausias knygos vertinimo kriterijus: ar tu ją prisimeni ir kaip tu ją prisimeni. Taip ir susidėlioji savo perskaitytų knygų lentynoje tas sutiktas knygas: arčiau tos, kurių negali pamiršti, toliau, kurių nei reikia, nei nori prisiminti, o jau toliausiai tos, kurių nebegali atsiminti ar dėl blankaus įspūdžio ar dėl to, kad tai buvo taip seniai!

Pastumdžiau lentynoje savo skaitytas knygas ir taip jau gavosi, kad dabar susidėliojo arčiausiai istoriniai romanai, norėjosi prisiminti būtent tas knygas, kurių pasakojimai vyksta istoriniame fone. Teatleidžia literatūros žinovai, gal ne visai jos atitinka istorinio romano kriterijų, bet tų pasakojimų nė nebūtų, jei ne žmonijos istorija.

Mara Zalytė. Penki pirštai

Latvių rašytojos knyga, 2013 metais pelniusi geriausio prozos kūrinio apdovanojimą. Knygos tematika: tremtis, ir tą tremtį išgyvenusių žmonių sugrįžimas į savo namus. Iškart pagalvoji, kad tai bus dar viena skausmo, nevilties istorija. Nieko panašaus! Knyga neįtikėtinai šviesi. Ne, tremtinių patirtys nėra sumenkinamos. Jos tik perteiktos kitaip. Istorija pasakojama mažos mergaitės Lauros akimis. Negali nesižavėti rašytojos gebėjimu persikūnyti į tą penkiametį vaiką, kuris pilnas atradimų džiaugsmo, kuris mokosi pažinti Latviją ir ją žavisi. Knyga autobiografinė, matyt autorė giliai išsaugojo savyje mažą mergaitę ir jos prisiminimus.

Mergaitės dar labai jauni tėvai sunkiai tvarkosi su užgriuvančiais sunkumais, o vaikas bėga per pievą, šokinėja ir, atrodo, skrendi kartu su ta mergaite. Laura stebi suaugusiųjų gyvenimą ir

pasakoja, taip kaip supranta ji, vaikiškai naiviai, be moralizavimo. Tai taip įtaigu. Tas didžiulis kontrastas tarp vaikiško noro džiaugtis ir supančios realybės!

Suaugusiųjų istorijų apie tą metą žinome daug, jos pilnos skausmo. Kai apie skausmą pasakoja mažas vaikas, tai labai labai tave paliečia.

Tėtis pašoka ant kojų ir rėkia ant Etapo. Gal tas Etapas keturiomis akimis? Gal pagaliau atėjo Tėčio eilė išsirekti.

– Etapas tai kryška, tai chana, tai zavalas! Supranti? Mama jauna, graži mergaitė. Kartu su kriminaliniais, su visokiais zekais. Su kekšėm ir žmogžudžiais! Mama nepasakoja, net man ji nepasakoja, bet aš galiu įsivaizduoti. Aš žinau! Todėl ji naktimis klykia.

Knyga pilna gyvų dialogų, žargono, parsivežto iš barakų, suteikiančio stiliui aštrių prieskonių. *Šiandien jie degins visą tą barachlo. Šalin! Viską iki šapelio. Visas tas budkas, visą tą šanchajų į ugnį! Jokioms malkoms Tėtis nieko nepaliks. Malkos turi būti švarios ir baltos, Tėtis tokių parūpins.*

Knyga sudėliota iš atskirų istorijų: komiškų, gėdingų, graudžių ir linksmų Lauros nuotykių, Mamos ir Tėčio bandymų prisitaikyti, Mimės ir Tėtučio (mamos senelių) kaimiškų rūpesčių. Vis tik pasakojimų apie tremtį nėra daug, tai tik atskiri prisiminimai, daugiausiai kalbama apie gyvenimą Latvijoje.

– Kodėl tu pyksti ant Lauros su dideliu pykčiu? – apsiverkia Laura.

– Aš ne ant tavęs pykstu, dukryte! Kvailute, aš juk pykstu ne ant tavęs! – Mama prispaudžia Laurą prie savęs ir pabučiuoja.

(..)

– Mes pamiršom druską ir cukrų! Turime grįžti atgal, – mama apsisuka, tada sustoja ir svarsto. Išsipučia nosį. – Ne, mes neisim. Pas tą viedmą aš daugiau neisiu! nusprendžia Mama.

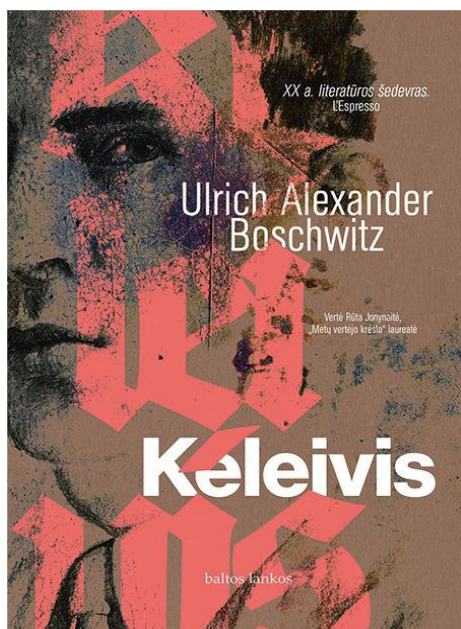
(...)

– Tai tokia dabar Latvija? Tokia Latvija? – Mama visą kelią lieja apmaudą, negali ir negali nusiraminti. Laurai jau pakaks!

– Nekalbėk apie Latviją blogai! – Laura sustoja ir užrinka ant Mamos. Ir Lauros kantrybė gali baigtis! Laura gali labai supykti! – Argi Latvija kalta, kad pardavėjos prijuostė nešvari! Ar Latvija kalta, kad pardavėja viedma!

Knyga suteikia optimizmo, kad Latvija bus tokia, kokią prisimena Mama, ypač, kai Laura, visą laiką save vadinusi vardu, pasako – Aš. Ir patiki, kad ateis karta, kuri sugrąžins tą gimtinę, apie kurią nebekalbės Mamos blogai.

Nuoširdžiai baltai pavydu tokios knygos apie tremtį latvių literatūroje. Puiki knyga, tikrai verta perskaityti. Ech, ir vėl broliukai latviai mus aplenkė.

Ulrich Alexander Boschwitz. Keleivis

Dar viena juoda dėmė pasaulio istorijoje – holokaustas. Rašytinių, vaizdinių liudijimų šia tema daug. Kuo gi išskirtinė ši knyga? Knygos autorius žydų kilmės vokiečių Ulrich Alexander Boschwitz. Romanas buvo sukurtas po 1938 metų pogromų per kelias savaites. Tai bene pirmieji rašytiniai liudijimai apie pogromus. Apie autorių ir knygos išleidimo aplinkybes pasakoja vokiškojo knygos leidimo redaktorius.

Knygoje nėra žiaurių smurto scenų, nėra dujų kamerų, krematorių, masinių šaudymų. (Bet tai dar bus, juk žinome istoriją.) Tačiau su kiekvienu perskaitytu puslapiu įtampa auga. Auga ir herojaus, ir skaitytojo neviltis. Otas Zilbermanas gerbiamas visuomenės narys, turi verslą, verslo partnerį vokiečių, žmoną vokiečių, sūnų Prancūzijoje. Jis pasiturintis, išsilavinęs, mėgstamas žmonių. Otas Zilbermanas tiki žmonija, jos morale ir protu. Ir kaip taip atsitinka, kad jis staiga lieka vienas su prikimštu portfeliu pinigų? Jam negalima į viešbutį, į tą patį, kuriame jis buvo laukiamas, su juo nebenori susitikti žmona, jį išduoda vienintelis draugas. Kodėl? Atsakymas labai paprastas: jis žydas.

– Jūs atsisakėte durininko? – kylant į viršų paklausė Zilbermanas.

– Jį suėmė šiandien popiet. Juk jis buvo žydas.

Zilbermanas sumišęs nutilo. Kambaryje jis skubiai užsirakino, griuvo ant lovos ir susimąstė. „Juk jis buvo žydas“, – ausyse skambėjo blaiviai paaiškinantis padavėjo balsas. Koks neabejotinai pakankamas tam žmogui buvo šis argumentas. Atrodė tarsi jis manytų, kad suiminėti žydus – toks pat įprastas ir kasdienis dalykas kaip, tarkime, gauti iš svečio arbatpinigių. Suėmė žydą, na, tam jis ir žydas. Negi reikia dar kokių paaiškinimų.

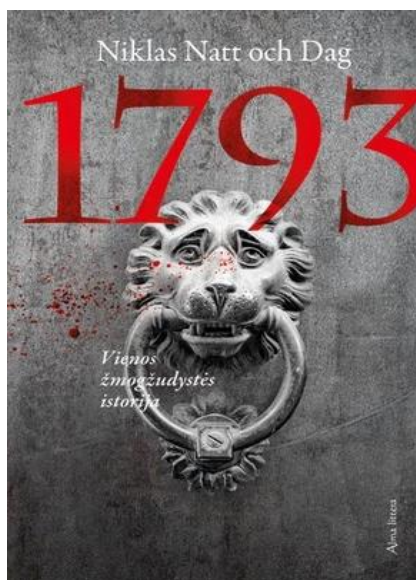
Otas Zilbermanas blaškosi po šalį, keliauja traukiniais, iš vieno miesto į kitą ir vis atrodo, kad jam būtinai turi kažkas padėti, turi pasisekti, nes taip būtų teisinga, taip būtų moralu. Keliaudamas

knygos herojus sutinka įvairiausių žmonių, juos stebi, su jais kalbasi. Ir iš tų herojaus susitikimų suprantį, kokia ta tikrovė, kokios Oto Zilbermano galimybės. Ne visi žmonės niekšai, didelė dalis abejingų. O gal tai ir yra didžiausia niekšybė – abejingumas, kai šalyje įsigali nežabota beprotiška galia ir egoizmas.

Skaitai ir bijai ar jo nesuims šįkart. Bijai kartu su Otu Zilbermanu. Nors jo išvaizda nėra tipiška, išoriškai jis visai nepanašus į žydą, bet baisu, kad kažkas jį atpažins, kaip jis pats atpažįsta tokius pat besiblaškančius, bandančius pabėgti, bandančius pasislėpti. Otas Zilbermanas nėra idealus, jis žmogus su trūkumais, jis pats nenori bendrauti su pažįstamu tautiečiu, nes tas per garsiai kalba, gali atkreipti dėmesį, atsisako su juo keliauti.

Knyga labai įtaigi. Puikiai perteikta medžiojamo žmogaus psichologija: ką jis jaučia, kaip jis su tuo gyvena. Ta tvyranti baimė. Rodos kartu su Otu Zilbermanu eini per tamsą link Belgijos sienos, velki tą sunkų lagaminą ir baugščiai dairaisi. O koks jausmas skaitytoją apima, kai Otas Zilbermanas nusprendžia eiti į policiją, pranešti, kad yra skriaudžiamas, kad jis apvogtas, kad paminamos jo teisės? Norisi tikėti, kad holokaustas liks istorijoje, norisi tikėti, kad Otas Zilbermanas neliks vienas, jam suteiks pagalbą žmonės ir valstybės.

Stipri knyga, kuri neleis pamiršti.

Niklas Natt och Dag. 1793

Debiutinis rašytojo romanas. Knyga pristatoma kaip istorinis detektyvas. Nors man ji atrodo kur kas daugiau aprėpianti nei detektyvas. Ir ne tik dėl istorinio fono. Dažniausiai detektyvuose narpliojama istorija ieško atsakymo į klausimą: kas? Šitoje knygoje labiau lauki atsakymo į klausimą: kodėl?

Kai 1793 m. Prancūzijoje liepsnoja revoliucijos laužai, Stokholmo priemiestyje, ežere randamas žiauriai nužudyto jauno vyro kūnas. Jam amputuotos visos galūnės. Tokia romano pradžia. Sunkiai sergantis teisininkas Sesilis Vingė ir buvęs kareivis Mikelis Kardelis tiria nusikaltimą. Tyrėjų asmenybės nemažiau intriguoja nei pats nusikaltimas. Sesilis aštraus proto, vilkas – kaip jį įvertino sutiktasis žmogus. Nežiūrint sunkios ligos, Sesilis azartiškai narplioja nusikaltimą. Palikęs žmoną, gyvena mažam išsinuomotam kambaryje, vis ardo ir ardo laikrodį, vėl tiksliai į vietas grąžindamas smulkias jo detales. Palaipsniui paaiškėja žmonos palikimo aplinkybės, kai išdavystė ir auka, rodos, keičiasi vietomis. Mikelis Kardelis karštakošis, impulsyvus, nuolat įsivieliantis į muštynes. Sužalotas dvasiškai ir fiziškai karo – neteko plaštakos, draugų – jis vis dar kariauja, su savim, su skriaudikais. Jo paties nenuskriausi, jis stiprus, jo medinė ranka neįveikiama. Kardelis neapsikentęs pašlemėkų elgesio vis ką nors prikulia.

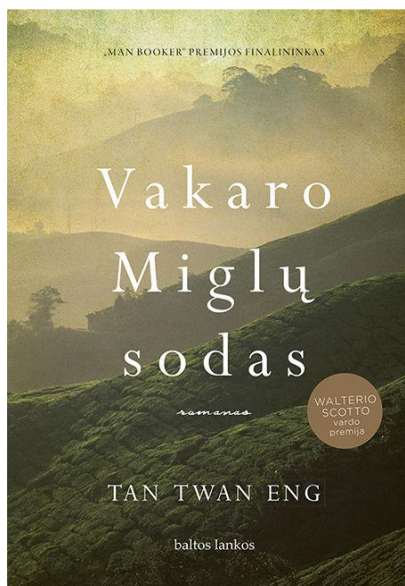
Nemažiau svarbu nuo pirmų knygos puslapių pasitinkantis, tarsi knygos veikėjas XVIII amžiaus Stokholmo gyvenimas: ta tvyranti, klestinti neteisybė, šiurpi didžiulė visuomenės nelygybė, skurdas, niūrumas, nusikaltimai. Gatvėmis vaikšto tvarkdariai, kurie turėtų rūpintis tvarka, bet jie smurtautojai. Klaidžiojančios samdomos daržovių prekiautojos – potencialios aukos. Nepasiskūsi kunigui, teisėjui, jie tave greit nuteis, nes gimei vargšas, o jei dar esi nesantuokinis vaikas... Kalėjime vargu ar išgyvensi, ten pragaro vartai... Jei turi skolų, būsi parduotas ir tarnausi kaip bejausmis įrankis. Tave išduos net vaikystės draugas. Pramoga prastuomenei: aikštėje girtas inkvizitorius vykdo mirties bausmę nusikaltėliui. Kuo girtesnis inkvizitorius tuo daugiau pramogos žiūrovams, bet daugiau kančios nuteistajam. Didžiuliai kontrastai tarp turtingųjų ir vargšų. Rodos ir gamta pikta, niūri, šalta. O aukštuomenėje – begėdiškos, sunkiai suvokiamos pramogos, lėbavimai, linksmybės. Nieko keisto, kai knygos veikėjas Kristoferis Blikisas, žavus jaunuolis visomis išgalėmis stengiasi pakliūti į aukštuomenės ratą. Su Kristoferiu susipažįstame skaitydami jo laiškus seseriai. Kokie pakilimų ir nuopolio ratai! Nuo didžiulių vilčių iki visiško siaubo ir nevilties, be galimybės atsitraukti, o jei ir pavyks pabėgti, nesugebėsi pamiršti.

Kai rašytojas pradeda pasakoti gal patraukliausios, mieliausios romano herojės Anos Styn istoriją, nejučiomis pradedi galvoti, tai kaip ji šiame baisiame mieste išgyvens? Jauna vieniša mergaitė Ana Styn pasaulyje, kuriame teisingumo institucijos miega arba traiško žemo socialinio sluoksnio atstovus.

Palaipsniui ryškėjantys psichologiniai knygos veikėjų paveikslai, rodos, svarbesni už įvykius. Nors tų įvykių daug. Kelios siužetinės linijos išmoningai susikerta ir kruopštusis Sesilis Vingė, nepasiduodantis Mikelis Kardelis, viską sudėlioja į vietas, o tas sudėliojimas tikrai įspūdingas.

Knygoje atsiskleidžia žmogaus slapčiausios sielos kertelės. Kiek žmogus gali ryžtis, kad išsaugotų gyvybę, kad atkeršytų už išdavystę, kur ta riba, kai reikia sustoti ir kodėl žmogus nesustoja?

Prisipažinsiu, sunkiai skaičiau šitą knygą – vis numesdama ir vėl paimdama ir vėl numesdama. Ne todėl, kad neįdomu, bet todėl, kad pernelyg slėgė. Pernelyg niūri, sunki. Gal kitu metu skaitydama kitaip būčiau priėmusi knygos istoriją. Namuose įsisiautėjęs virusas, saviizoliacija ir dar ta knyga – man buvo per daug viskas juoda.

Tan Twan Eng. Vakaro miglų sodas

Malaizijos rašytojo knyga. Rami, lėta, poetiška knygos pradžia žadėjo būti tikra atgaiva po sunkios „1793“.

1951-ieji metai, Malaja. Jun Ling Teo 28 metų teisininkė. Ji kalėjo japonų karo belaisvių stovykloje. Ji nekenčia japonų – visų. Jun Ling negali pamiršti patirtų stovykloje skriaudų, ji negali atleisti. Stovykloje žuvo jos sesuo. Jun Ling sesuo buvo įsimylėjusi japoniškus sodus. Vaizduotėje kuriamas sodas padėjo joms išgyventi stovyklos košmarą. Tarsi norėdama susigražinti seserį Jun Ling nusprendžia sukurti japonišką sodą. Tai nėra taip paprasta. Visoje Malajoje tėra vienas japoniškas sodas – Jugiris. Sodo šeimininkas – Aritomo, buvęs Japonijos imperatoriaus sodininkas. Vis tik Jun Ling kreipiasi į jį prašydama sukurti sodą. Aritomo atsisako, bet pasiūlo tapti jo mokine. Dvejodama Jun Ling sutinka. Darbas sode pamažu tirpdo Jun Ling sielos ledus. Jugirio galia gydanti.

Knyga pilna ne tik japoniško sodo kūrimo paslapčių, čia visi herojai paslaptingi: sodo šeimininkas Aritomo, Jun Ling tėvo draugas Magnusas, jo sūnėnas Frederikas, tarnai, atvykstantys svečiai ir pati Jun Ling. Nežinia, ką slepia džiunglės. 1951-ieji nebuvo ramūs Malajoje. Vyksta komunistų partizaninis karas. Žūsta žmonės. Ir Jun Ling tenka susidurti su partizanais. Sodas leidžia pasislėpti jame. Ar daug kam teko girdėti, kad, kuriant sodą, galima įkomponuoti į jį debesis, toli stūksančius kalnus, kokie svarbūs akmenys sode, kad tvoroje paliktas plyšys gali būti toks įspūdingas.

Knygoje daug mitų, poetiškų pasakojimų, tradicijų aprašymų. Nemažai įterpta malajų, kinų, japonų kalbos žodžių, jų paaiškinimai skyriaus gale. Kadangi skaičiau elektroninę knygos variantą (ačiū: *ibiblioteka.lt*) tai buvo kiek nepatogu. Ne kiekvienas žodis turi vertimą, o jei ir buvo išverstas ankstesniuose skyriuose, vertimo nebepameni. Teko skaityti, kad rašytojas taip rašė tam, kad skaitytojas pasijustų kaip svečias jo šalyje, kiek nepatogiai.

Knyga nebuvo žadėta atgaiva – atskleistos paslaptys, kaip pajudėjusios sprogimų nuošliaužos nuglemžė ramybę ir poeziją, atverdamos karo paliktas žaizdas.

Sodas turi sujaudinti. Jis turi paliesti širdį, nuliūdinti arba paguosti. Jis turi padėti suvokti, kad gyvenime viskas laikina. Ta akimirka, kai rengiasi nukristi paskutinis žiedlapis, toje akimirkoje telpa visa, kas gyvenime nuostabu ir kas sielvartinga.

Tokie mano perskaitytų knygų įspūdžiai. Tikiuosi papasakojau ne per daug, neatimdama kitiems skaitytojams skaitymo atradimų malonumą.

Danguolė